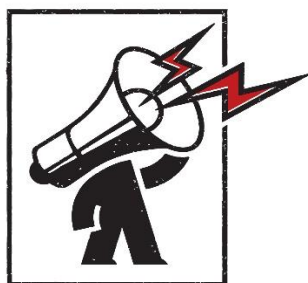

MEDIJSKA KUCHARICA

Medijski priručnik nastao za potrebe radionice „Osnove novinarstva i medijske pismenosti“ u sklopu projekta Megafon

MEGAFON
PROJEKT

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

Sadržaj ovog dokumenta isključiva je odgovornost Udruge za promicanje civilnog društva, medijske kulture i razmjene informacija - TRIS.

1. ŠTO JE NOVINARSTVO?

Za pronalaženje ovog odgovora postoji nekoliko načina. Onaj prvi, laičko-naivni, kaže da je novinarstvo ono kad tražiš i pružaš informacije, možda pomogneš nekome, a usput i upoznaš neke zanimljive ljude.

Ili definicija novinarstva s fakulteta – teško da će se neki bivši student sjetiti definicije novinarstva iz udžbenika, ali neki se svakako sjećaju nezaboravne definicije vijesti: „Vijest je kao prvi pupoljak na livadi u proljeće...”

Onda postoje i ozbiljne znanstvene knjige o novinarstvu, koje kažu: „Novinarstvo ili žurnalizam (franc. jour – dan, journal – dnevnik, novine), ubraja se u red najstarijih ljudskih djelatnosti kojima je cilj oblikovanje javnog mnijenja, odnosno održavanje protoka društveno važnih informacija u jednoj društvenoj zajednici koja ima zajednički jezik.

Ili...

Novinarstvo zadovoljava primarnu ljudsku potrebu, a to je potreba za spoznajama, informacijama.

Ili...

Novinarstvo je priopćavajuća djelatnost koja se sastoji u tome da se na lak, popularan način, milijunskim masama posreduju vrijedne informacije.

Uglavnom, novinarstvo se teško može definirati. Biti novinar je poziv, radno mjesto bez radnog vremena, često stresno i potplaćeno, no na kraju dana ipak ispunjavajuće.

...

Novinarstvo ima i svog zaštitnika, a on se zove **Hermes**. Antički bog koji je posredovao između Zeusa i ljudi, bog koji je ljude osposobljavao za komunikaciju s višim i naprednijim oblicima ljudskog opstanka, pa se zato danas smatra zaštitnikom novinarstva.

Grčki filozof **Platon** prvi je uvidio da je čovjek znatiželjno biće. To znači da je čovjek homo informaticus, biće koje stvara, posreduje i prima informacije i tako se emancipira, odnosno usavršava u svim svojim mogućnostima. Tom logikom, novinarstvo je staro koliko i čovjek, jer je čovjek od svoga početka komunicirao, verbalno. Do novog stupnja razvitka u javnom komuniciranju dolazi tek nakon što je izumljeno pismo.

2. POVIJEST NOVINARSTVA

Prvo pismo bilo je klinasto pismo u Mezopotamiji, u početku je imalo 40 tisuća znakova. Slijedili su egipatski hijeroglifi, feničko pismo pa grčka abeceda, temelj svih europskih pisama.

Smatra se da su prve novine nastale s rimskim carem Julijem Cezarom, koji je Rimljane izvješćivao o važnim odlukama Senata preko zidnih ploča na kojima su bile ispisane novosti. Te prve novine nazivane su acta diurna (dnevni događaji – zaključci).

U Aleksandriji, najvećem antičkom gradu, na svakom trgu su se nalazila mjesta javnog oglašavanja. Na taj način „zidne novine“ povezivale su prodavače i kupce.

U Kini, u 9. stoljeću, izlazio je prvo mjesečno pa tjedno, list **Kin Pau**. Bilo je to službeno glasilo dvora.

Ono što je napravilo revoluciju, ne samo za novinarstvo već i puno šire, izum je tiskarskog stroja. Izumio ga je **Johannes Gutenberg**, inače rođen u njemačkom Mainzu, a stroj je napravio u Strasbourgu. Bavio se brušenjem dragog kamenja i proizvodnjom ogledala. Legenda kaže da mu je ideja za stroj došla kao „zraka svjetlosti“.

Smatra se da je u Strasbourgu 1440. Gutenberg razvio tehniku tiskanja. U Strasbourgu je živio najmanje do 1444., nakon čega ne postoje zapisi sljedeće četiri godine, sve do 1448. Od 1448. opet je u Mainzu, posuđuje novac za izradu tiskarskog stroja i pribora. U to vrijeme već je bio upoznat s tehnikom dubokog tiska ("intaglio"). Godine 1450. tiskarski stroj je u upotrebi i tiska jednu njemačku poemu, vjerojatno prvo tiskanje.

Radionica je bila smještena u Hof Humbrechtu. Nije utvrđeno kada je osmislio projekt tiskanja Biblije, ali za to je posudio 800 guildera i započeo rad 1452. U isto vrijeme tiskao je i ostale unosnije tekstove (vjerojatno latinske gramatike). Godine 1455. dovršava svoj prvi tipografski rad, latinsku Bibliju na 1282 folio stranice u 2 stupca po 42 retka, tiskanu u 100-200 primjeraka, dijelom na pergamentu, dijelom na papiru.

...

Prve novine (periodičke publikacije koje donose aktualne teme, umnožavane na tiskarskom stroju i dostupne široj javnosti) pojavljuju se u Zapadnoj Europi početkom 17. stoljeća. Čitatelji prvih novina bili su trgovci, činovnici, učitelji – srednji sloj (bogatiji imali vlastite izvore informacija). Godine 1599. u Nürnbergu se tiska prva mjesečna publikacija, koja se može nazvati časopisom.

Izdavanje tiskovina brzo se širi po Europi:

- do 1620. novine izlaze u Berlinu, Hamburgu, Baselu, Amsterdamu,
- 1631. u Parizu izlazi La Gazette
- 1645. u Stockholmu izlazi Post- och Inrikes Tidningar – najstariji novinski naslov koji izlazi do danas
- u drugoj polovici 17. stoljeća novine se pojavljuju u Danskoj i Poljskoj
- 18. stoljeće: novine u Rusiji, Austriji, Norveškoj i Irskoj
- u 19. stoljeću novine su dobile Grčka, Rumunjska, Vatikan, Bugarska, Cipar.

- najkasnije u Europi novine dobiva Albanija (1913. godine)

Prve „prave“ dnevne novine u Europi bile su **The Daily Courant**. Imale su samo jednu stranicu, a prvi broj objavljen je 11. ožujka 1702. u Londonu.

Amerika

- The Boston News-Letter
 - 1704. godine
 - prve novine koje su kontinuirano izlazile (tjedno),
 - subvencionirane od britanskih vlasti,
 - urednik John Campbell bio je knjižar i poštar.

- The New-England Courant
 - Od 1721. godine
 - zabranjen 1726. godine
 - izlaze kontinuirano (dnevno)

...

Benjamin Franklin (Boston, 17. siječnja 1706. - Philadelphia, 17. travnja 1790.), američki državnik, filozof, izumitelj, fizičar, ekonomist i književnik. Petnaesto dijete u obitelji podrijetlom iz Engleske. Franklin prvi utvrđuje identičnost munje s električitetom, postavlja novu teoriju elektriciteta, dokazujući postojanje pozitivnog i negativnog električnog naboja, otkriva tijek i svojstva Golske struje, te pronalazi gromobran, što mu pronosi ime cijelim svijetom. Godine 1775. postaje član Kongresa SAD-a i jedan od autora Deklaracije neovisnosti.

Nakon osnovnoga školovanja učio je kod brata Jamesa tiskarski zanat. Godine 1727. otvorio je vlastitu tiskaru u Philadelphiji, kupio i od 1729. izdavao **Pennsylvania Gazette**, koja je pod njegovim uredništvom postala najutjecajnijim listom u Americi i imala važnu ulogu u oblikovanju novinarstva. Od godine 1732. do 1758. objavljivao je **Almanah sirotog Richarda** (eng. Poor Richard's Almanack), godišnjak koji je stekao veliku popularnost osobito zbog maksima i poslovice. Osnovavši Library Company of Philadelphia (1731.), vjerojatno prvu javnu knjižnicu u Americi, American Philosophical Society (1743.), "Akademiju" (1749.), koja će poslije postati Pennsylvanijsko sveučilište, Franklin se posvetio znanosti.

...

Daniel Defoe (London 1660. – Moorfields 1731.) bio je prvi novinar koji je živio od tog posla, pisao za popularne listove i po narudžbi, popularnim jezikom. Bio je jedan od najznačajnijih književnika 18. stoljeća. Smatra ga se osnivačem engleskog modernog romana, a njegov najpoznatiji roman je **Robinson Crusoe**. Daniel Defoe je pokrenuo časopis **The Review**, gdje je članke u njemu pisao cijelo desetljeće. Članci su mu vezani uz društvenu, socijalnu i političku problematiku. U časopisu je iznosio razne teme - od pitanja postupnog građanskog

razvoja pa sve do međunarodnih političkih odnosa. Sveukupno je napisao preko 500 knjiga i prozvan je "ocem modernog novinarstva".

3. CENZURA

Institucija cenzure starija od tiska, naime crkvena kontrola spisa postojala je od 4. stoljeća. Već je 1275. u Engleskoj izdana je uredba „protiv širenja lažnih vijesti“. U drugoj polovici 15. stoljeća Sveta Stolica dodjeljuje ulogu cenzora u Njemačkoj na nekim sveučilištima. Nadalje, godine 1601. papinskom bulom biskupi su obvezani na kontrolu tiskovina, knjige bez odobrenja se spaljuju.

Pojavljuje se i svjetovna kontrola:

- od 1524. g. u Njemačkoj dozvolu za djelatnost morao je posjedovati svaki vlasnik tiskare
- u Engleskoj se pojavljuje posebna institucija: Star Chamber (osnovana 1557.)
- do 1640. Engleska je imala najstrožu cenzuru u Europi

4. POČECI NOVINARSTVA U HRVATSKOJ

Preteča novinstva u Hrvatskoj - Pavao Ritter Vitezović (1652.-1713.):

- Izdavao je publicističke spise, kalendare, letke i dr.

Na latinskom jeziku, 1771. godine izlaze Ephemeride Zagradienses (Zagrebačke novine):

. Prve hrvatske novine

- Izlazile su tjedno, svake subote na 4 stranice
- Izdavač je bio Antun Jandera, upravitelj Kaptolske tiskare.
- Tijekom 1771. izašlo je 50 brojeva Ephemerida (nije sačuvan niti jedan)
- O njima znamo samo prema oglasu u kalendaru, koji je također izdavao Jandera

Uvjeti za izdavanje novina bili su vrlo nepovoljni:

- Zemlja je bila razorena ratovima, tržište izrazito malo, urbanizacija na vrlo niskoj razini.
- Malo stanovnika u Zagrebu, malo zainteresiranih za novine
- Nedostatak novinara, pisaca, urednika ("compositora")
- Pitanje jezika novina
- Državna cenzura uvedena je u Hrvatskoj 1787. godine

Agramer Deutsche Zeitung, 1786. godine

- Nije sačuvan niti jedan primjerak.
- Informaciju o njemu pronalazimo u peštanskom Mercur von Ungarn, oder Literaturzeitung.
- Izlazi na vrhuncu josefinskih reformi (germanizacija), na njemačkom jeziku
- J. Horvat pretpostavlja da je izdavač lista bio Johannes Thomas Ebel von Trattner.
- Johann Thomas Ebel von Trattner vjerojatno pokreće i Kroatischer Korrespondent • 1789-1790.
- Tijekom 1789. izašlo je 60 brojeva.
- Izlazile su srijedom i subotom.
- Namijenjen stranim časnicima i ostalim stručnjacima koji prate vojsku.

- Prvenstveno vijesti s ratišta, gotovo da nisu imale dodira s hrvatskom stvarnošću.

Kraglski dalmatin (1806.)

- Francuske su vlasti nakon što im je mirom u Požunu 1805. pripala Dalmacija, 12.7.1806. g. pokrenule novine Kraglski Dalmatin
- Prve novine (djelomično) na hrvatskom jeziku
- Uređivanje lista povjereno je talijanskom književniku Bartolomeu Benincasi. Na hrvatski prevodili su franjevac Paško Jukić i dominikanac Nikola Dominik Budrović
- Tjednik, izlazio je u Zadru subotom, a od prosinca 1807. – petkom.
- Od ljeta 1809. godine ne izlazi redovito, čak ni nakon uspostave Ilirskih pokrajina, a 1.4.1810. godine je obustavljen.
- List je bio dvojezičan, izdavan u dva stupca: lijevi – talijanski, desni – hrvatski
- Imao je 8 stranica.
- Naklada je iznosila 600 primjeraka.
- Ukupno je izašlo 186 brojeva.
- Imao je propagandistički značaj.
- Donosio je službene obavijesti, različite praktične upute, posebno gospodarskog sadržaja (primjerice o gradnji cesta, o uređenju luka, sadnji krumpira i duhana), vijesti iz zemlje i čitavog francuskog imperija.
- Utjecaj Kraglskog Dalmatina na rađanje hrvatske nacionalne svijesti ponekad se precjenjuje, a ponekad osporava ističući da je dvojezičnost bila zapravo promašena: obrazovani ljudi znali su talijanski, oni koji su govorili hrvatski – nisu znali čitati.

5. NOVINARSKA NAČELA

Objektivnost

- ne postoje apsolutne istine, osim vrijeme i mjesto događaja, imena sudionika, sve ostalo je relativno i podložno subjektivnom stanju samog novinara i onoga s kim priča
- istina je glavni cilj
- istinitost je temelj cjelokupne novinarske djelatnosti

Brzina

- temeljna potreba čitatelja, slušatelja, gledatelja da što prije saznaju novost

Zanimljivost

- pridobiti pozornost publike (ovisi kako se prezentira, svaka tema može biti zanimljiva)
- dobro poznavati temu/problematiku
- privlačni naslov
- uvod koji će čitatelja uvući u priču
- jezgrovita, pametna, duhovita poanta

Angažiranost

- novinar svojim napisima uvijek izražava svoju osobnost, svoja vrijednosna stajališta, ideologiju
- novinar je uvijek u službi mira, suradnje, ravnopravnosti

6. ETIKA

Iako je pojam etike poznat, nije ga lako definirati. Aristotel (384.–322. pr. Kr.), jedan od najvažnijih starogrčkih filozofa, bio je prvi koji je upotrijebio termin "etika".

Najopćenitija definicija etike, koja postoji od njezinih prvih povijesnih početaka, jest da je etika nauka o moralu, ali etika i moral su gotovo istoznačni termini koji dolaze iz različitih jezika: etika od grčke riječi *ethos* (navika, običaj, karakter, ćudoređe), odnosno označuje filozofsku disciplinu koja istražuje podrijetlo, motive, normu i svrhu moralnog djelovanja i prosuđivanja, a moral dolazi od latinskih riječi *mos* (običaj), *mores* (vladanje) i *moralitas* (ponašanje, karakter) te označuje skup društvenih vrijednosti koji su u skladu s određenim pojmom dobra. Prema tome, moral i moralno djelovanje predmet su etike.

Etika novinarstva (od grč. *ethos* - običaj, navika, značaj, ćud) sadrži temeljna moralna načela postupanja u novinarskoj struci. Etika novinarstva ostaje među najvažnijim pitanjima suvremenih medija.

...

Novinar se svakodnevno susreće s **pitanjima etičke naravi** kao što su krivotvorenje, povreda autorskih prava, sukob interesa, prikriivanje informacija, povreda privatnosti itd. Nabrojane stavke su duboko ukorijenjene u moderno društvo a ne samo novinarstvo.

Povjerenje u profesionalno obavljanje poslova ima veliki značaj. Ako građane novinar jednom obmane, oni mu više neće teško vjerovati i kada govori istinu - a posljedično neće vjerovati ni mediju za kojega taj novinar radi. Stoga je novinar dužan iznositi točnu, potpunu i provjerenu informaciju. On kritički prosuđuje izvore informacija i u pravilu ih navodi

U svom su radu novinari dužni braniti ljudska prava, dostojanstvo, slobode i vrijednosti, uvažavati pluralizam ideja i nazora, opirati se svim oblicima cenzure, pridonositi jačanju pravne države i kao dio javnosti sudjelovati u demokratskoj kontroli moći i vlasti. Kada izvještava o temama o kojima postoje različita relevantna stajališta, a posebice kada se iznose optužujući navodi, novinar nastoji sva ta stajališta predstaviti javnosti. Novinar u suvremenoj demokraciji je dužan poštovati etiku javne riječi i kulturu dijaloga te uvažavati čast, ugled i dostojanstvo osoba ili skupina s kojima polemizira.

...

Etika novinarstva, kao djelatnosti koja prenosi informaciju, zasnovana je prije svega na poštovanju za istinu.

Mnoge organizacije medijskih zaposlenika u europskim i drugim zemljama usvojile su kodekse ponašanja također nazvane kodeksima djelovanja ili etičkim kodeksima. U mnogim, iako ne svim, zemljama uspostavljena su samoregulirajuća tijela - medijski savjeti, čiji je cilj da nadziru poštovanje profesionalnog kodeksa ponašanja.

...

Današnji mediji se sve više bore za pozornost čitateljstva objavljivanjem senzacija, makar one možda i ne bile od osobitog javnog značaja: o raznim zločinima, osobnim sukobima i nesrećama o kojima se ranije eventualno izvješćivalo ukratko i na stranicama "crne kronike", danas se izvješćuje na naslovnim stranicama i udarnim mjestima elektroničkih medija. Stoga se govori o **senzacionalizmu**, pojavi koja posve redovno ide do ruba etičke dopustivosti, ili ga prelazi.

...

U novinarstvu nije posve rijetka pojava **lažnog izvješćivanja**, bilo radi promoviranja vlastite karijere, bilo radi promicanja stanovitih političkih ciljeva ili poslovnih interesa, bilo u sklopu hibridnog ratovanja.

KAKO PREPOZNATI FAKE NEWS

- Nemojte čitati samo naslov
- Provjerite tko je objavio vijest
- Provjerite impressum
- Provjerite tko je autor
- Provjerite korištene poveznice i izvore
- Provjerite upitne citate i fotografije
- Provjerite vijest kod drugih izvora
- Razmislite prije nego podijelite

U totalitarnim režimima praktično je cjelokupno novinarstvo upregnuto u promoviranje lažnih vijesti: naime se tu od stanovništva ne traži tek da poštuju poredak i u slučajevima kada se ne slažu s postupcima vlasti - nego se od ljudi traži bezuvjetna vjera da su prosudbe vlasti uvijek ispravne, a ciljevi vlasti uvijek moralno najispravniji. Novinarstvo stoga funkcionira kao propaganda, gdje se od istine odstupa uvijek kada to interesi (jedine) partije zahtijevaju.

Kodeks časti hrvatskih novinara

OPĆA NAČELA

Pravo na točnu, potpunu i pravovremenu informaciju te slobodu mišljenja i izražavanja misli jedno je od temeljnih prava i sloboda svakog ljudskog bića, bez obzira na rasu, boju kože, spol, jezik, vjeru, političko ili drugo uvjerenje, nacionalno ili socijalno podrijetlo, imovinu, rođenje, naobrazbu, društveni položaj ili druge osobine. Iz tog prava javnosti da bude upoznata s činjenicama i mišljenjima proizlazi i cjelina obveza i prava novinara. U svom su radu novinari dužni braniti ljudska prava, dostojanstvo, slobode i vrijednosti, uvažavati pluralizam ideja i nazora, opirati se svim oblicima cenzure, pridonositi jačanju pravne države i kao dio javnosti sudjelovati u demokratskoj kontroli moći i vlasti. Novinari se pridržavaju Ustava i zakona Republike Hrvatske, njeguju kulturu i etiku javne riječi i uvažavaju civilizacijska dostignuća i vrijednosti. Njihova je obveza pridržavati se profesionalnih etičkih

načela. Ovim se Kodeksom utvrđuju ta načela te štite neotuđiva prava pojedinaca i pravo javnosti na informaciju.

NOVINARSKI POZIV

- 1. U svom se djelovanju novinari vode etikom novinarskog poziva. Oni čuvaju ugled, dostojanstvo i integritet svoje profesije, međusobno surađuju i njeguju kolegijalne odnose i profesionalnu solidarnost.*
- 2. Polazeći od načela da su u demokratskom društvu javna glasila slobodna, samostalna, istraživačka i otvorena za različita i raznolika mišljenja, novinar za svoj rad snosi odgovornost pred javnošću, zakonom i svojom profesionalnom organizacijom. Iznošenjem vlastitog i kritičkog stajališta u traganju za istinom, kao osnovnim načelom u profesionalnom radu, novinar aktivno sudjeluje u stvaranju javnog mnijenja i kolektivnom rasuđivanju o temama od javnog interesa.*
- 3. Novinar ima pravo i dužnost odbiti radni zadatak koji je u suprotnosti s profesionalnim etičkim standardima novinarskog posla.*
- 4. Rad novinara podliježe kritici javnosti. Novinari i uredništva obvezni su pažljivo se i kritički odnositi prema svim primjedbama i preporukama koje im se upućuju.*

PROTOK INFORMACIJA

- 5. Pravo je i dužnost novinara zauzimati se za slobodan protok informacija. Novinar je obvezan iznositi točnu, potpunu i provjerenu informaciju. On kritički prosuđuje izvore informacija i u pravilu ih navodi. Ima pravo i ne otkriti izvor informacije, ali za objavljeni podatak snosi odgovornost.*
- 6. U svim novinarskim priložima, pa tako i u komentarima i polemikama, novinar je dužan poštovati etiku javne riječi i kulturu dijaloga te uvažavati čast, ugled i dostojanstvo osoba ili skupina s kojima polemizira. Kada izvještava o temama o kojima postoje različita relevantna stajališta, a posebice kada se iznose optužujući navodi, novinar nastoji sva ta stajališta predstaviti javnosti.*
- 7. Novinar ima pravo slobodnog istraživanja svih činjenica od javnog interesa, kao i pravo pristupa svim s njima povezanim izvorima informacija. Ako mu je neopravdano uskraćena tražena informacija od javnog interesa, ima pravo o tome obavijestiti javnost. Plaćanje za dobivanje informacije i suradnja s izvorom koji očekuje plaćanje ili bilo koje druge protuusluge u zamjenu za informaciju dopustivi su samo ako je riječ o jedinom načinu dobivanja informacije od iznimnog javnog interesa.*
- 8. Novinar ne smije zloupotrijebiti povjerenje uspostavljeno s izvorom informacije. Pravnu ili fizičku osobu koja novinaru daje informaciju novinar mora upoznati u kojem će mediju i kojem kontekstu ta informacija biti objavljena. Smisao izjava i intervju a novinar ne smije iskrivljavati, ni izravno, niti izvlačenjem iz konteksta. Autorizacijom se podrazumijeva isključivo potvrda autentičnosti sadržaja intervju a. Oprema intervju a ne podliježe autorizaciji. Jednom autoriziran intervju smatra se konačnim.*

9. Prikupljajući informacije novinar se ne smije služiti metodama protivnima ovom Kodeksu, osim ako nema drugog načina doći do informacije od iznimnog javnog interesa. Nedopustivi su pokušaji iznude informacije zastrašivanjem, prijetnjama, ucjenama i drugim oblicima prisile.

10. Novinar poštuje zakonske odredbe o tajnosti podataka i embargo na objavljivanje informacije. Kršenje tih ograničenja dopušteno je jedino ako su ona zloupotrebljena kako bi se spriječilo objavljivanje informacija od iznimnog javnog interesa.

11. Novinar poštuje autorstvo drugih novinara i ostalih sudionika u javnom informiranju. U svojim priložima navodi izvore kojima se koristio. Plagijat je nespojiv s novinarskom etikom.

12. Ako je novinar objavio netočnu informaciju, dužan ju je u najkraćem mogućem roku ispraviti. Ispravak treba nastojati objaviti na istom ili jednakovrijednom mjestu medijskog prostora i na isti ili jednakovrijedan način na koji je bila objavljena informacija na koju se ispravak odnosi. Isto vrijedi i za sve druge postupke kojima su prekršena načela ovog Kodeksa.

TEMELJNA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE

13. Novinari u svom djelovanju poštuju, štite i promiču temeljna ljudska prava i slobode, a osobito načelo jednakosti svih građana. Posebna se odgovornost očekuje kad se izvještava ili komentira prava, potrebe, probleme i zahtjeve manjinskih društvenih skupina. Informaciju o rasi, boji kože, vjerskoj ili nacionalnoj pripadnosti, životnoj dobi, spolu, seksualnoj orijentaciji, rodnom izražavanju, bilo kojoj fizičkoj ili mentalnoj osobini ili bolesti, bračnom stanju, životnom stilu, društvenom položaju, imovinskom statusu ili razini obrazovanja novinar navodi samo ako je ona izrazito relevantna u kontekstu u kojem se iznosi. Nedopustivo je koristiti stereotipe, pejorativne izraze, ponižavajuće prikazivanje, kao i svaki drugi oblik izravnog ili neizravnog poticanja ili podržavanja diskriminacije.

14. Novinar treba štiti čovjekovu intimu od senzacionalističkog i svakog drugog neopravdanog otkrivanja u javnosti. Obvezan je poštovati svačije pravo na privatnost. Nedopustivo je bez njihovog dopuštenja snimati osobe u okruženju u kojem se opravdano očekuje privatnost. Narušavanje nečije privatnosti mimo njegove volje i znanja dopušteno je samo ako je opravdano iznimnim javnim interesom.

15. Posebna se pozornost, obazrivost i odgovornost zahtijeva pri izvještavanju o samoubojstvima, nesrećama, osobnim tragedijama, bolestima, smrtnim slučajevima i nasilnim djelima. Novinar treba izbjegavati intervjuiranje i prikazivanje osoba koje su izravno ili neizravno pogođene tim događajima, osim kada je riječ o iznimnom javnom interesu. U tom je slučaju novinar dužan voditi računa o časti, ugledu i dostojanstvu osoba o kojima izvještava.

16. Vijesti o samoubojstvima i pokušajima samoubojstava se ne naglašavaju te ih treba svesti na najmanju moguću mjeru, uz poseban obzir kad je riječ o djeci. Potrebno je pridržavati se stručnih smjernica za izvještavanje o samoubojstvima.

17. U prilogima o sudskim postupcima treba poštovati ustavno načelo pretpostavke nedužnosti optuženika te dostojanstvo, integritet i osjećaje svih stranaka u sporu. U kaznenim su postupcima novinari dužni poštovati pravo na zaštitu identiteta zaštićenih svjedoka, pouzdanika, zviždača i oštećenika, koji ne smiju otkriti bez njihovog pristanka, osim u slučajevima od iznimnog javnog interesa.

18. Baveći se političkim sukobima novinar uvažava građanska prava i slobode sudionika te osnove demokratskog političkog sustava. Pritom nastoji zadržati primjerenu profesionalnu distancu.

19. Novinar ne smije intervjuirati niti fotografirati dijete (do 14 godina) bez njegovog pristanka i bez nazočnosti i pristanka roditelja ili druge odrasle osobe odgovorne za dijete. Ako takav pristanak i postoji, nedopustivo je intervjuiranje ili fotografiranje djeteta kojim bi mogla biti ugrožena njegova dobrobit. Isto vrijedi i za bilo koji drugi postupak kojim se izravno ili neizravno otkriva identitet djeteta. Dobrobit djeteta nadređena je javnom interesu.

20. Novinar ne smije otkriti identitet djeteta ili maloljetnika uključenog u slučajeve seksualnog zlostavljanja ili bilo kojeg drugog oblika nasilja ili kaznenog djela, bez obzira je li dijete ili maloljetnik svjedok, žrtva, osumnjičenik ili okrivljenik. Medijski prilozi o takvim slučajevima ne smiju omogućiti identifikaciju djeteta ili maloljetnika. Identitet djeteta ili maloljetnika dopušteno je otkriti samo iznimno, kada je to u javnom interesu i ne ugrožava dobrobit djeteta ili maloljetnika, te uz pristanak roditelja ili skrbnika djeteta ili maloljetnika, ili kada to radi dobrobiti djeteta traže državna tijela.

SAMOSTALNOST PROSUĐIVANJA

21. Novinar se ne smije baviti poslovima koji bi mogli ugroziti njegovu neovisnost, objektivnost i samostalnost prosuđivanja, narušavajući njegov novinarski dignitet. Mora izbjegavati situacije koje bi ga mogle uvući u sukob interesa i zaprijetiti njegovom osobnom ugledu i ugledu novinarske profesije. Novinar ne prihvaća darove, usluge, nagrade, plaćena putovanja, dodatno zapošljavanje, rad u politici i druge pogodnosti koje bi mogle umanjiti ili dovesti u pitanje njegovu vjerodostojnost, kao i vjerodostojnost novinarske profesije. Treba izbjegavati i sve druge situacije koje mogu stvoriti dojam o njegovoj pristranosti. Ako se nađe u sukobu interesa, mora ga otkriti javnosti. Novinar je dužan oduprijeti se svim oblicima pritisaka pojedinaca ili skupina da utječu na njegovo izvještavanje te o takvim pokušajima ima pravo obavijestiti javnost.

22. Novinar, kao i svaki građanin, ima pravo na političko i drugo opredjeljenje. On, međutim, u svom djelovanju zauzima profesionalnu distancu prema aktualnim zbivanjima, što je jedan od preduvjeta za objektivno i profesionalno izvještavanje o događajima.

23. Novinar ne smije objavljivati informacije radi stjecanja osobne materijalne koristi. Dok javnost nije o njima obaviještena, novinar ne smije za osobne interese upotrijebiti informacije o financijskim kretanjima koje je dobio novinarskim djelovanjem. Ako trguje vrijednosnim papirima o kojima izvještava, mora to otkriti javnosti.

24. Novinar ne smije biti autorom oglasa i drugih propagandnih priloga, jer to dovodi u sumnju njegovu profesionalnu nepristranost. Isto vrijedi i za svaki drugi oblik sudjelovanja u reklamnim i propagandnim aktivnostima.

UREDNIČKA ODGOVORNOST

25. Urednici novinskih izdanja, radijskih i televizijskih programa, kao i elektroničkih publikacija koje objavljuju novinarske priloge, dužni su pridržavati se profesionalnih etičkih načela koja vrijede za sve novinare. Njihova je odgovornost da i oglasi, pisma čitatelja, kao i svi drugi nenovinarski tekstualni, vizualni i zvukovni sadržaji izdanja koja uređuju budu u skladu s etičkim i zakonskim načelima javnog priopćavanja. U elektroničkim publikacijama u kojima korisnici izravno objavljuju tekstualne, vizualne ili zvukovne sadržaje urednici su dužni osigurati mehanizme koji će onemogućiti ili barem ograničiti objavljivanje etički i zakonski neprihvatljivih sadržaja. Ako dođe do njihovog objavljivanja, dužni su ih u najkraćem mogućem roku ukloniti iz izdanja.

26. Urednik ne smije od novinara zatražiti da radi protiv profesionalnih etičkih načela.

27. Novinarski prilozima kojima je skraćivanjem ili drugim uredničkim intervencijama bitno izmijenjen smisao mogu se objaviti samo uz suglasnost autora. Dođe li do nesuglasnosti, autor ima pravo povući svoj prilog ili potpis. Za novinarski prilog objavljen bez imena ili inicijala autora ili pod pseudonimom, kao i za onaj koji potpisuje više autora, odgovara urednik.

28. Urednik odgovara za cjelokupnu tekstualnu, vizualnu i zvukovnu opremu novinarskog priloga. Oprema mora vjerno izražavati sadržaj novinarskog priloga.

29. Ako je u novinskom izdanju, radijskom ili televizijskom programu ili elektroničkoj publikaciji objavljena netočna ili u bitnome nepotpuna informacija, ili informacija kojom su na neki drugi način prekršene odredbe ovog Kodeksa, svatko tko je izravno ili neizravno stvarno ili potencijalno oštećen objavom te informacije ima pravo na ispravak. Stajalište novinara i stajališta drugih osoba prenesena u novinarskom prilogu ne podliježu pravu na ispravak.

30. Ispravak se, u dijelu koji se izravno odnosi na netočnu ili u bitnome nepotpunu informaciju, mora objaviti bez promjena i dopuna, na istom ili jednakovrijednom mjestu medijskog prostora i na isti ili jednakovrijedan način na koji je bila objavljena informacija na koju se ispravak odnosi. Ispravak se može objaviti u skraćenom ili izmijenjenom obliku samo ako na to pristane podnositelj zahtjeva. Ispravak se mora objaviti na način da je razvidno kako je riječ o ispravku te se bez suglasnosti podnositelja zahtjeva ne smije objaviti među reagiranjima ili pismima čitatelja, odnosno gledatelja i slušatelja. U elektroničkim publikacijama ispravak i informacija na koju se on odnosi moraju biti međusobno povezani poveznicama. Dužnost je urednika osigurati da ispravak bude objavljen u najkraćem mogućem roku. Komentar ili odgovor na ispravak ne smije biti objavljen zajedno s ispravkom u istom izdanju medija.

31. Prikriveno oglašavanje i promidžbeni novinarski prilogi nisu dopušteni. Nedopušteno je i prepletanje i povezivanje novinarskih priloga i oglasa. Bili plaćeni ili besplatni, oglasi, kao i sve plaćene informacije, moraju se jasno i nedvojbeno razlikovati od novinarskih priloga.

ZAVRŠNE ODREDBE

Novinar koji radi u skladu s ovim Kodeksom uživa podršku svog uredništva i svoje profesionalne organizacije. Statutom Hrvatskog novinarskog društva određene su sankcije za povredu Kodeksa. Redakcijskim se aktima utvrđuje i odgovornost za primjenu Kodeksa na novinare koji nisu članovi HND-a. Za zaštitu i primjenu Kodeksa nadležno je Novinarsko vijeće časti HND-a. Ovaj Kodeks stupa na snagu danom usvajanja na 50. skupštini Hrvatskog novinarskog društva, održanoj 27. studenog 2009. u Opatiji.

7. OSOBINE NOVINARA

- Kultura javnog komuniciranja
- Opća kultura/informiranost
- Znatiželja
- Pismenost
- Usredotočenost
- Upornost i nenametljivost
- Etičnost

8. NOVINARSKE VRSTE

- Vijest
- Izvješće
- Intervju
- Reportaža
- Osvrt
- Kritika
- Recenzija
- Komentar

9. VIJEST

Struktura vijesti

Najčešća struktura vijesti je **AP-lead** (lead – glava, središte). To znači da ćemo odmah na početku dati bit vijesti (glavu vijesti), a potom na nju dodajemo i ostale informacije, takozvano tijelo (body) vijesti.

Struktura **obrnute piramide** znači da na početku damo temeljni pregled svih važnih informacija, a prema kraju vijesti sužavamo točku pozornosti na samo jedno pitanje, npr. na onoga tko je sudjelovao u tom događaju.

Vijest s odloženim djelovanjem ili pravilo postupnog otkrivanja struktura je vijest u kojoj sve ne otkrijemo na početku nego postpuno otkrivamo glavni događaj. Prva rečenica treba biti sročena tako da se iz nje ne može zaključiti o čemu je riječ.

Vijest u nizu posebna je vrst vijesti u kojoj o istom događaju ili o nizu međusobno povezanih događaja (npr. vijesti o velikim nesrećama) izvješćujemo onim redom kojim teče taj događaj i to iz sata u sat ili iz dana u dan. Važno za vijest u nizu jest da se glavni elementi početne vijesti uvijek ponavljaju u svim kasnijim vijestima.

...

ELEMENTI VIJESTI

- Istinitost
- Novost
- Aktualnost
- Zanimljivost
- Važnost
- Kratkoća
- Jasnoća
- Preciznost

...

PITANJA NA KOJA VIJEST MORA ODGOVORITI

- Tko?
- Što?
- Kada?
- Gdje?
- Zašto?
- (Kako?)
- 5W (who, what, when, where, why) + H

Polaznici radionice „Osnove novinarstva i medijske pismenosti“ dobili su zadatak da napišu vijest, ovo je jedna od njih:

POŽAR NA ŠIBENSKOJ ŽELJEZNIČKOJ POSTAJI: 'KRIVI SU VANDALI'

Već drugi požar na istom mjestu u manje od 24 sata.

U petak 25. ožujka oko 15.10 sati na Željezničkom kolodvoru u Šibeniku izbio je požar. Vatrogasci su ubrzo bili na mjestu žarišta te je problem riješen bez većih poteškoća. Policija se također našla na postaji kao dio njihove uobičajene procedure, utvrđeno je da nema nikakve materijalne štete jer se zapalila samo hrpa grana i smeća.

“Ovo je već drugi put u manje od 24 sata da je na Željezničkoj postaji izbio požar, prvi se desio u četvrtak, 24. ožujka oko 18.25. U jučerašnjem je slučaju bila riječ o zapaljenom kontejneru sa komunalnim otpadom“, rekli su nam šibenski vatrogasci.

Vjeruje se da su oba slučaja posljedice nekontroliranih vandalskih činova koji nisu ništa novo za ovu postaju. Zaposlenici krive više osoblje HŽ-a i samu zastarjelu infrastrukturu te se nadaju financijskim fondovima za uređenje i sigurnost Željezničkog kolodvora Šibenik.

10. INTERVJU

- Dijalog u kojemu novinar postavlja pitanja, a intervjuirana osoba odgovara
- Osnova većine novinarskih radova
- Služi za ispitivanje reakcija i interpretacija, a ne za prikupljanje činjenica, novinar prikuplja činjenice prije intervjua
- Metoda kojom se ispituje što neki ljudi znaju ili misle o nečemu
- Intervjuiraju se osobe koje imaju nešto pametno reći o nekoj temi
- Intervjuiraju se zanimljive osobe

PRAVILA INTERVJUIRANJA

- Budite pripremljeni
- Pripremite pitanja
- Dogovorite vrijeme intervjua
- Prikkladna odjeća
- Sugovornika gledati u oči
- Ne postavljajte da/ne pitanja
- Provjerite sve činjenice
- Imati na pameti: intervju se ne radi radi sebe, nego radi čitatelja/slušatelja/gledatelja

PREDRADNJE

- Predstavite se prije nego zatražite razgovor
- Najavite svrhu razgovora
- Naglasite da sve rečeno može biti objavljeno
- Najavite koliko će razgovor trajati
- Postavljajte konkretna pitanja
- Sugovorniku ostavite dovoljno vremena za odgovor
- Od sugovornika tražite da razjasni neke nejasne odgovore

- Inzistirajte na odgovorima ako smatrate da su bitni
- Ne svađajte se sa sugovornikom

UVJETI ZA KVALITETAN RAZGOVOR

- Povod
- Intervju obaviti licem u lice
- Intervju obavite u neformalnom okruženju
- Probijte led općenitim pitanjima
- Nemojte odmah uključiti diktafon ili kameru
- Postavljajte jasna, nedvosmislena pitanja, osim u iznimnim slučajevima
- Ako je potrebno, dajte pitanjima neki uvod, kontekst
- Stjecanje povjerenja ugovornika

Polaznici radionice „Osnove novinarstva i medijske pismenosti“ radili su intervju s akademskim slikarom i grafičarom Zvonimirom Vilom. Slijedi jedan primjer...

ZVONIMIR VILA, AUTOR SKULPTURE „ŠIBENIK STINA“: „Trebala je ispasti atrakcija, a ispala je sprdačina“

Ako napravite đir po gradu i vidite čovjeka velike čupave kose s mobitelom na tipke koji je nerijetko uprljan bojom, možete biti sigurni da je pred vama jedan od najboljih (ako ne i najbolji) šibenskih umjetnika. Zvonimir Vila se prije 6-7 godina preselio iz Zagreba u Šibenik te je postao dijelom javnog života ovog grada. Prošle godine ispred Krešimirovog doma postavljena je njegova skulptura „Šibenik stina“. Povodom toga jutros smo sjeli na piće i počeli razgovarati.

Nakon rođenja i života u Zagrebu, zašto ste odlučili doći u Šibenik i svoj život i rad nastaviti ovdje?

Pa, to je životna priča. Moji roditelji su iz okolice, poznajem ovaj kraj. Dolazio sam tu svako ljeto na ljetovanje. Djevojka i ja smo se odlučili za Šibenik baš iz tog razloga što ga već poznajem.

Koja je vama najveća razlika između Šibenika i Zagreba?

Ogromna je razlika. Ponajviše po nivou razmišljanja i nivou struke.

A gdje je bolje?

U Zagrebu.

Veliki ste ljubitelj srednjovjekovne grafike, zašto baš takva metoda?

Točno, ljubitelj sam srednjovjekovne grafike, no to ne znači da ne volim „modernu“ grafiku i izričaj. Srednjovjekovnu grafiku sam diplomirao na Akademiji. Pitao si me zašto. Zbog toga što ima tu jednu srednjovjekovnu mistiku, povijest i tradiciju. Zanimljiva je po tome što je drugačija od drugih likovnih izraza, jer ima više mogućnosti izraza te ima puno zanata u sebi. Jako puno moraš znati o zanatskom pristupu tehnologiji, prešama... Evo ti primjer, drugačije je kad vidiš srednjovjekovnu gitaru i gitaru izrađenu 90ih. Ima drugačiji miris. Drugačije vonja.

Autor ste brojnih instalacija, performansa i skulptura, poput vještica izloženih u Azimutu ili golemog kokota, otkud ideja za takve drugačije stvari?

E vidiš, to je ovdje drugačije. Negdje vani je to normalno. Ti svojim idejama moraš privlačiti. A ideja dolazi iz originalnosti. I kad praviš pidoće moraš biti originalan, pa tako i ovo.

Vi ste bili inicijator projekta „Šibenik stina“, zašto taj naziv?

Meni su jako bitni nazivi. Šibenik stina je zato što Šibenik je stina. Šibenik je jedini grad u Dalmaciji koji je sagrađen na stini, ostalo sve su ploče. Zadar, Split, Dubrovnik...sve ploča. Djelovalo mi je poetski, a i čvrsto. Kad nekome kažeš ti si stina onda to djeluje jako i čvrsto.

Koliko dugo je trajala izgradnja?

8 mjeseci.

Čuo sam da ne volite kad ljudi skulpturu nazivaju maketa, koja je glavna razlika između to dvoje?

Da, jer to nije maketa. Zna se što je maketa. Maketa nije ništa. Imaš reljef. Reljef je, naprimjer, vrata katedrale. Skulptura je ovo drvo pored tebe. Maketa su, recimo, aviomodeli ili Lego kocke od kartona. Skulptura je zato što ima volumen. Maketa je uvreda za taj rad.

Rekli ste da niste zadovoljni s položajem skulpture, zašto?

Postoje ljudi koji su zaduženi za određivanje lokacija. To su arhitekti i autor. Svugdje u svijetu, jedino u Šibeniku ne. Lokacija je jako bitna u javnom prostoru. Ona mora „razgovarati“ s prostorom te imati svoje zašto. Ja sam u ovoj skulpturi radio stari grad, dakle mjesto mu je u starom gradu. Jer ako ti radiš portret Šenoe i staviš ga u Gundulićevu ulicu, kakvog to smisla ima. U ovom slučaju nije se slušala struka niti malo. Ono tamo nema smisla. Trebala je ispasti atrakcija, a ispala je sprdačina. Šibenik stina je napravljena za ljude, tamo ljudi niti dolaze niti im je mjesto. Ja sam to napravio da ljudi dobiju dojam grada, a tamo ispred Krešimirovog doma ne ide nitko. To ima političke konotacije, a ima i konotacije u mentalitetu.

Da ste mogli birati, gdje bi vi postavili Šibenik stinu?

Plan grada ide na početak grada, znači na Poljanu jer tamo se mogla postići atraktivnost i bajkovitost pomoću različitih svjetala.

Imate li planova za još ovakvih skulptura?

Imam da. Predložio sam ideju Primoštenu i prihvaćena je. Ista veličina, ista tehnika. Počinjem raditi na tome oko jeseni, a uz to imam svoju grafičku radionicu. Ja svaki dan stvaram.

11. PRAVILA KVALITETNOG PISANJA

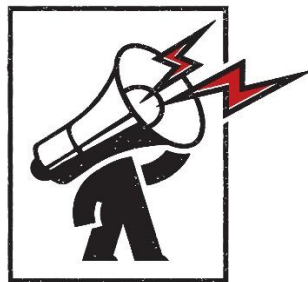
- Točnost
- Dosljednost
- Sažetost
- Konkretnost
- Jasnoća
- Suvislost, koherentnost
- Kreativnost

...

GEORGE ORWELL – PRAVILA DOBROG PISANJA

- Nikada ne koristi metafora koje si navikao pronaći u pisanom tekstu
- Nikada ne koristi dugu riječ gdje možeš rabiti kraću

- Ako se neka riječ može izbaciti, uvijek je izbaci
- Nikada ne koristi pasiv, ako možeš koristiti aktiv
- Nikada ne koristi tuđice, stručne izraze ili žargon, ako imaš sinonim u svom jeziku
- Prekrši bilo koje od ovih pravila prije nego napišeš nešto glupo

MEGAFON PROJEKT

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

Sadržaj ovog dokumenta isključiva je odgovornost Udruge za promicanje civilnog društva, medijske kulture i razmjene informacija - TRIS.